

بخش نخست

مروری بر مفاهیم و گونه‌های پرداخت الکترونیکی

وقتی بیت‌ها جای سکه‌ها را می‌گیرند

سعید نوری آزاد

شاید اولین نمودهای اقتصاد در زندگی شهری را بتوان به فعالیت‌هایی مانند مبادلات نسبت داد و شیوه‌های نوین آن را نشانه بلوغ شهر و شهرنشینی دانست. صراف‌ها و بانکدارها همیشه بوده و هستند، اما این همیشه، چندان هم همیشگی نیست. معمولاً شعب بانک‌ها تا نیمه‌شب باز نیستند اما دریافت پول نقد و سایر کارهای بانکی همیشه لازم است. حال سوال اینجاست که چه کنیم با نیاز سیرناشدنی بشر امروز و شهروند الکترونیکی؟

وقتی به شعبه‌ای از بانک مراجعه می‌کنیم شاید بوجه دریافت را نینیمیم، اما بی‌شک بوجه‌های متعددی با نام «پرداخت» خواهیم دید که نشان از ارزش و اهمیت پرداخت در بانکداری دارد. موضوع پرداخت، حلقه واسط بانک و تمام مشتریان به حساب می‌آید و بانک‌ها نیز بیشترین هزینه را برای افزایش این امکان اختصاص می‌دهند یا به بیان بهتر، باید اختصاص بدهند. بانک‌ها در سراسر دنیا برای افزایش امکان پاسخ‌گویی، باید نیروی کار استخدام کنند که این کار به معنای هزینه بیشتر است. اما فناوری اطلاعات برای این هم راهکاری دارد که امروز، به اصلی‌ترین شاخصه بانکداری نوین تبدیل شده است. این امکان چیزی نیست جز سیستم پرداخت الکترونیکی^۱.

منظور از پرداخت تنها دریافت پول نیست. این کار در اصطلاحات بانکی به هر نوع دادوستد و تبادل نقدی گفته می‌شود. این تبادلات به دلیل هزینه بالا برای طرفین یک مبادله، به سرعت در حال الکترونیکی شدن است.

برای شناخت سیستم‌های پرداخت، خوب است ابتدا مفهوم پول الکترونیکی را بهتر بشناسیم.

پول الکترونیکی

در گذشته برای مبادله از انواع کالای واسط استفاده می‌شد، زمانی از نمک و خرما و زمانی از طلا و نقره و زمانی دیگر از حواله‌ها و دست‌نوشته‌ها و بعدها از مهر و موم‌های دولتی و دست‌آخراز پول؛ آن هم پول کاغذی و فلزی. اما برق دستاوردهای بشر بانک‌ها را هم گرفت و پول الکترونیکی شد.

پول الکترونیکی ابزار مبادله‌ای است که هیچ فضایی را در جیب شما اشغال نمی‌کند. با استفاده از پول الکترونیکی، شما می‌توانید کالای مورد نظرتان را از دورترین نقاط دنیا سفارش دهید و کالا را در منزل تحویل بگیرید. اما این پول با وجود ظاهری متفاوت، تمام کاربری‌های پول کاغذی را دارد. این پول که در اصطلاح به آن پول بیرونی نیز می‌گویند، نوعی طلب است که از ارائه‌دهنده می‌تواند اخذ شود. اعتبار ناشر این پول، همانند پول کاغذی و چک‌های مسافرتی نزد بانک مرکزی سنجیده می‌شود. این نوع پول می‌تواند همزمان هم پس‌انداز باشد، هم

انتقال وجه از طریق ابزارهای الکترونیکی آغاز می‌شود و وجه به صورت اطلاعات دیجیتال نگهداری، پردازش و منتقل می‌شود.

در حال حاضر، بیش از ۱۰۰ روش پرداخت در بستر شبکه‌های الکترونیک وجود دارد که هرکدام از نظر مولفه‌های امنیت، هزینه، انعطاف‌پذیری و در دسترس بودن، قابل بررسی هستند.

نیازمندی‌ها

پرداخت الکترونیکی مانند پرداخت سنتی مشکلات خاص خود را دارد و مسائلی مانند احتمال کپی کردن اسناد مالی دیجیتالی، احتمال ایجاد امضای دیجیتالی جعلی یا الحاق اطلاعات هویتی شخص پرداخت‌کننده به تراکنش مالی، باید در نظر گرفته شوند. یک تاجر برای این‌که بتواند برای مشتریان خود راهکار پرداخت الکترونیکی ایجاد کند، باید موارد بالا را در نظر داشته باشد. سیستم انتخابی باید دارای بالاترین سطح امنیت باشد و در عین حال، نیازهای مشتریان را برآورده کند. البته تاجر وظیفه ایجاد این امکانات را ندارد و نهادهای سیاست‌گذار و مجری هر کشور باید بسترهای آن را فراهم کنند تا استفاده‌کنندگان در شرایط امن و قابل اعتماد بتوانند یکی از روش‌ها را انتخاب کنند. در این انتخاب، نیازمندی‌های مصرف‌کنندگان، تاجر و فروشنندگان شرط اصلی است که مسوولان نظام‌های پرداخت بانکی باید آن‌ها را مدیریت کنند.

آیا می‌دانید که ...؟

در انگلستان نیمی از کاربران اینترنت فعالیت‌های مالی و بانکی خود را از طریق تلفن همراه انجام می‌دهند (در اروپا و آمریکا بیشتر تلفن‌های همراه و ساختمان‌های مسکونی و تجاری به اینترنت پرسرعت دسترسی دارند). همچنین، در شب سال نو ۲۰۰۸، فرانسه در ۳ ساعت آخر سال، شاهد ۱۷ میلیون پرداخت الکترونیکی بود. تمایل مسافران خطوط هوایی برای خرید بلیت پرواز باعث شده صنعت خطوط هوایی جهان، مبلغ ۱/۲ میلیارد دلار در مخارج و هزینه‌های خود صرفه‌جویی کند. ۵۱ درصد از جوانان و نوجوانان سراسر جهان، موسیقی مورد علاقه خود را از طریق اینترنت دانلود می‌کنند که در بسیاری از موارد برای این کار از کارت‌های اعتباری استفاده می‌شود. ۴۰ درصد آمریکایی‌ها از اینترنت برای خرید آنلاین استفاده می‌کنند. تاکنون ۱۰ درصد از مردم جهان خرید آنلاین انجام داده‌اند. ۲۰ درصد از کاربران چینی به صورت آنلاین خرید می‌کنند. استفاده از پول الکترونیکی یکی از شرط‌های صدور مجوز برای هتل‌ها در اتحادیه اروپاست.

فناوری‌های نوین الکترونیکی باشند، موضوع نظام پرداخت‌ها بسیار حیاتی‌تر می‌شود چرا که امنیت و قابل اطمینان بودن^۲ در نظام بانکداری الکترونیک که پایه و اساس بانکداری نوین است، به‌نحو آشکاری برای بانک‌ها جنبه حیاتی دارد.

بسیاری از ما این تجربه را داریم که در مواقع ضروری، نیاز ما به پول نقد توسط سیستم‌های بانکداری الکترونیکی (مانند خودپردازها) برآورده نشده است. اما همیشه بانک مقصر نیست. این ما

هستیم که می‌توانیم شیوه دیگری برای پرداخت انتخاب کنیم، پس بررسی سیستم‌های پرداخت برای انتخاب صحیح یک ضرورت است. با پیشرفت دانش و فناوری و کم‌رنگ شدن نقش پول فیزیکی در نظام مالی و جایگزینی آن با انواع الکترونیکی مانند پول و چک الکترونیکی و همچنین از بین رفتن محدودیت‌های زمانی و مکانی برای پرداخت‌ها، نقش سامانه‌های پرداخت هر روز پررنگ‌تر و برجسته‌تر می‌شود.

پرداخت

در تعریف، انتقال وجه (سرمایه یا اعتبار) از پرداخت‌کننده به دریافت‌کننده را پرداخت گویند. اصلی‌ترین وجه در تجارت الکترونیکی همین پرداخت‌ها هستند و اگر پرداخت‌های معامله‌ای الکترونیکی باشد، می‌تواند در قالب تجارت الکترونیکی گنجانیده شود.

بانک مرکزی اروپا پرداختی را که به صورت الکترونیکی آغاز، پردازش و دریافت شود، پرداخت الکترونیکی می‌نامد. در پرداخت الکترونیکی،

می‌تواند بانک، موسسه اعتباری یا هر نوع مرکز مالی دارای اعتبار باشد، ارزش‌گذاری شود. می‌تواند خارج از دادوستدهای سیاسی در خارج مرزهای هر کشوری استفاده شود و نیز می‌تواند در حجم عظیمی از دادوستدهای سنتی که در آن پول را در چند واحد محدود ارزش‌گذاری می‌کنند، نقش موثری ایفا کند که این کار، جایگزینی آن را با پول سنتی ساده می‌کند. پول دیجیتالی به ۲ شیوه استفاده می‌شود؛ اول با کارت هوشمند توسط مشتری و دوم با نرم‌افزار و توسط بانک که مشتری هم می‌تواند از این روش استفاده کند و عملیات بانکی خود را از طریق مسیرهای ارتباطی مانند اینترنت انجام دهد. در کل، پول الکترونیکی وسیله‌ای است تا ما پرداخت کنیم.

گام‌های پرداخت

پرداخت، یکی از مهم‌ترین ارکان هر تجارتی است و شاید بتوان گفت بدون پرداخت دادوستد کامل نیست. شیوه‌های پرداخت نه یک امکان بلکه یک نیاز و ضرورت است هم برای تجارت و هم برای بانکداری. حال اگر این شیوه‌ها بر اساس

منابع

1. Electronic banking - General Information, Terms and Conditions, Dated 29 January 2007, Bank of Australia.
2. Electronic banking and treasury security (Second edition) Edited by Brian Welch, ISBN-13: 978 1 85573 336 7 March 1999, Woodhead Publishin.
۳. رادیو فرانسه - اخبار برگزیده فناوری سال ۲۰۰۹.

پی‌نوشت‌ها

1. ePayment
2. Security and Reliability